

Branko Banović

Zavičajni muzej Pljevlja, Crna Gora
brankobanovic9@gmail.com

Narativna reprodukcija savremenog crnogorskog identiteta u procesu Evroatlantskih integracija (II dio)

Apstrakt: Ukoliko stvarnost konceptualizujemo kao veliki narativ, u koji se "ugrađujemo" kao socijalna bića, a društveno djelovanje i identitet razmotrimo kao narativno posredovane – onda do punog izražaja dolazi kapacitet narativa u kreiranju, oblikovanju, prenošenju i rekonstruisanju savremenih društvenih identiteta, kao i reprodukciji nacije u svakodnevnom životu. Zamišljena evroatlantska budućnost Crne Gore nužno zahtijeva i određene narativne interpretacije prošlosti, koje u kasnijim fazama teže da postanu meta-narativi podložni konsenzusu. Povezivanje značajnih istorijskih događaja i evroatlantskih integracija Crne Gore vrši se različitim metadiskurzivnim praksama, a najčešće ceremonijama upriličenim evociranju uspomena na značajne događaje iz bliže i dalje istorije Crne Gore. U tom kontekstu osobito su značajne proslave Dana državnosti i Dana nezavisnosti, putem kojih se dominantno vrši podsjećanje na odluke Berlinskog kongresa, Podgoričku skupštinu, antifašističku borbu u Drugom svjetskom ratu i na nezavisnost Crne Gore izglasanu na referendumu 2006. godine. Jasno određene centralne tačke, uz logičku koherentnost na kojoj narativ nužno počiva, ovako koncipiranom narativu objezbjeđuju "rastegljivost" koja mu omogućuje i prijem novih elemenata. Narativne interpretacije prošlosti imaju značajnu funkciju u reprodukovanju nacije, kao i u oblikovanju i učvršćivanju željenog nacionalnog identiteta, a uspostavljeni narativni kontinuitet prošlosti, sadašnjosti i zamišljene evroatlantske budućnosti Crne Gore javlja se kao "zvanični" posrednik u reprodukciji savremenog crnogorskog identiteta u procesu evroatlantskih integracija. Za razumijevanje datog narativa, poželjno je njegovo konceptualizovanje u sinhronijskoj i dijahronijskoj perspektivi, a koje se može manifestovati na dva grafikona, koja sam u zavisnosti od konteksta, uslovno naslovio kao "grafikon suverenosti" (unutar kojeg je "kraj" narativa preduslov za početak evroatlantskih integracija) i "identitetski grafikon" (unutar kojeg se evroatlantske integracije konceptualizuju kao dijalektički ekvilibrijum samostalnosti i nesamostalnosti).

Ključne riječi: Narativ, ontološka narativnost, Crna Gora, Berlinski kongres, Podgorička skupština, Trinaestojulski ustanak, antifašizam, referendum, evroatlantske integracije

Struktura nacionalnog narativa Crne Gore

Nacionalni narativ mora imati svoju kulturnu osnovu, a kulturnu osnovu predstavlja postojanje ili ponovno otkrivanje nacionalne istorije. U tom procesu podjednako je važno ono što se pamti, ono što se zaboravlja i ono što se svjesno prećutkuje. Pogledajmo izbor značajnih istorijskih događaja i njihovo tumačenje u mjesečniku o evroatlanskim integracijama, odbrani i vojsci "Partner", koji izlazi u izdanju Ministarstva odbrane Crne Gore.

- *Bitka na Martinićima*

11. jul 1796. kada je održana bitka na Martinićima, jedan je od najznačajnijih i najsvjetlijih datuma u bogatoj istoriji Crne Gore. Nakon Martinićke bitke, a uoči bitke na Krusima, usvojena je Stega, zakletva jedinstvu Crne Gore "da uz pomoć Gospoda Svedržitelja, drug drugu, pleme plemenu, nahija nahiji, tvrdu i čistu vjeru i riječ od časti i poštenja daju, da se izdati i prevjeriti neće". Stega je, u suštini, jedan od temeljnih akata državotvornosti Crne Gore. U glavnom okršaju koji se odigrao 11. jula crnogorska vojska, predvođena Petrom I Petrovićem, uspjela je da zada težak poraz turskoj vojsci kojom je komandovao Mahmut-paša Bušatlija. Mahmut-pašina vojska brojala je 17.000 vojnika, dok je određeni broj crnogorske vojske imao 3.400 ratnika. Očigledna brojčana nadmoćnost turske vojske ukazuje na značaj ovog podviga. Da bi se iskupio za težak poraz na Martinićima, Mahmut-paša Bušatlija je na Crnu Goru ponovo udario već u ranu jesen iste godine. Crnogorci su, na Krusima, opet porazili njegovu vojsku, a sam Mahmut-paša Bušatlija je ubijen u toj bici."¹

- *Bitka na Grahovcu*

"U veličanstvenom sazvežđu crnogorskih nacionalno-oslobodilačkih bitaka, zvijezda jedne od njih sjaja posebnom istorijskom svjetlošću. To je bitka na Grahovcu koja se odigrala u prvoj polovini maja 1858. godine. Odlučujući boj između Crnogoraca i Osmanlija zbio se 13. maja na visoravni Grahovac kod Grahova. Turci su pretrpjeli žestok poraz, a broj njihovih žrtava, prema relevantnim podacima, kreće se od 2.500 do 5.000, ili, čak, do 7.000 poginulih. Crnogorci su izgubili 200 glava, a 300 je bilo ranjenih. U bitku je stupilo, na turskoj strani, oko 7.000, a po nekim podacima, i do 13.000 vojnika, a na crnogorskoj oko 7.500 ratnika. Šest hiljada Crnogoraca došlo je sa Cetinja. Vojске su predvodili, tursku Husein-paša, a crnogorsku vojvodu Mirko Petrović, brat knjaza Danila. Grahovačkoj bici prethodila je višemjesečna politička aktivnost Crnogoraca u Hercegovini, s ciljem da se pripremi ustanak pravoslav-

¹ Proslava martinićke bitke, Partner, br. 6, jul 2008, 3.

nog stanovništva protiv Osmanlija, što je trebalo da dovede do ugrožavanja interesa Turske i Austrougarske na tom području i teritorijalnog proširenja Crne Gore. Grahovačka bitka se uklopila u dio šireg strateško-političkog plana, knjaza Danila, koji je na vlast došao 1851. godine, za jačanje državnog subjektiviteta Crne Gore i njegovo priznanje od strane Evrope. Knjaz Danilo je, u razgovorima sa francuskim carem Napoleonom III otvoreno saopštio političke zahtjeve Crne Gore priznanje njene nezavisnosti diplomatskim putem, proširenje granica i izlazak na more.

Evropa je prihvatila zahtjev Crne Gore za novo razgraničenje sa Turskom. Prvi put je, povodom crnogorskih zahtjeva, organizovana jedna međunarodna konferencija. Ona je održana u Carigradu i završena je ispunjavanjem zahtjeva Crne Gore. Utvrđena je nova granica sa Turskom. Crna Gora je dobila 1.500 kvadratnih kilometara nove teritorije i faktički priznata kao nezavisna država. Grahovačka bitka je, može se reći, prokrcila put do formalnog priznavanja nezavisnosti Crne Gore, 20 godina kasnije, na Berlinskom kongresu."²

- *Berlinski kongres*

Odlukama Berlinskog kongresa predhodila je čitava serija pobjedonosnih bitaka Crnogoraca protiv Osmanskog carstva, pred kojim Evropa, konačno, više nije mogla da ostane indiferentna. Berlinski kongres je održan na predlog Velike Britanije i Austrougarske, jer te zemlje nijesu bile zadovoljne Sanstefanskim ugovorom, iz marta 1878. godine, kojim je Rusija, nakon pobjede nad Turcima, postavila Turskoj svoje uslove mira. Tim ugovorom Crna Gora je dobila veliku teritoriju koja se prostirala mimo njenih današnjih državnih granica. Upravo je ta činjenica, u neku ruku, bila glavni razlog sazivanja Berlinskog kongresa, da bi se poništile odredbe Sanstefanskog mirovnog ugovora. Crnogorsko pitanje je bila jedna od glavnih tema Berlinskog kongresa. Ugovorom koji je postignut na tom velikom skupu, 13. jula 1878. godine, Crna Gora je dobila međunarodno priznanje. Od 64 člana Berlinskog ugovora, osam se odnosilo na Crnu Goru.

- *Podgorička skupština*

"Crna Gora je, odlukama takozvane Velike narodne skupštine u Podgorici, u novembru 1918. godine, prisajedinjena Srbiji i tako, bez svog imena, ušla u sastav novostvorene Države Srba, Hrvata i Slovenaca. U Crnoj Gori je tada bilo preovlađujuće raspoloženje za stvaranje južnoslovenske države. Ipak, u Crnoj Gori su se javile dvije političke struje o samom načinu ujedinjenja. Jedna je bila za безусловno ujedinjenje, a druga za to da Crna Gora u novu zajed-

² Vijek i po od bitke na Grahovcu, Partner, br. 4, maj 2008, 26.

nicu uđe ravnopravno, kao država, pristankom i odlukama njenih legalnih organa. Pristalice bezusovnog ujedinjenja su svoje političke stavove štampali na plakatu bijele boje, pa su zato dobili naziv bjelaši, a protivnici takvog ujedinjenja svoj program su izložili na plakatu zelene boje, po čemu su dobili ime zelenaši. Bjelaško-zelenaška podjela, u suštini, održala se sve do naših dana, a u nekim situacijama imala je elemente građanskog rata.

- *Božićni ustanak*

Prema istorijskim činjenicama, prvi građanski rat, na toj političkoj podjeli, dogodio se krajem 1918. godine, odmah poslije tzv. Podgoričke skupštine, kada su počele, prvo javne političke manifestacije nezadovoljstva odlukama tog skupa, a kasnije i organizovanjem pobune zbog nestanka crnogorske nezavisne države. Prva oružana akcija, u tom smislu, izvršena je početkom novembra u Nikšiću, kada je grupa građana izrazila lojalnost kralju Nikoli i otela oružje od stražara i zaposjela državnu zgradu. Oružane akcije su kasnije pojačane uoči Božića, krajem decembra, po starom kalendaru, zbog čega je pobuna dobila naziv Božićnji ustanak. Akcije ustanaka su nastavljene i početkom 1919. godine, i trajale su sve do 1924. godine. Glavni obračun sa ondašnjom srpskom vojskom i žandarmerijom odigrao se u okolini Cetinja. Ustanici su u jednom momentu bili opkolili Cetinje, Virpazar i Rijeku Crnojevića. Sa vođama ustanka, a jedan od njih bio je kapetan Krsto Popović, bilo je i pokušaja pregovora, a u tome su učestvovali i međunarodni posrednici. Ustanak je imao cilj, prije svega, da se na učesnike Mirovne konferencije u Parizu izvrši pritisak, kako bi crnogorsko pitanje bilo riješeno na demokratski način. Božićnji ustanak, ipak, bio je slomljen, po ocjenama istoričara, zbog nedovoljne organizovanosti ustanika. Ima svjedočanstava i počinjenog zločina protiv ustanika. Jedan broj pobunjenika se vratio kući, ali nijesu htjeli predati oružje. Neki su emigrirali u Italiju, a jedan broj ustanika su odbjegli u šume. U Božićnjem ustanku, pod geslom "Za pravo, čast i slobodu Crne Gore" učestvovalo je, kako istorijski izvori navode, oko četiri hiljade slabo naoružanih ljudi. U slamanju ustanka, uhapšeno je više od sto uglednih prvaka, a među njima, u Piperima, i brigadir Milutin Vučinić, koji je imao plan opkoljavanja Podgorice. Uhapšene su i druge vođe ustanka, vojvode Đuro i Marko Petrovići, Marko Đukanović. U borbama oko Cetinja je dvadesetak ljudi poginulo, a veći broj bili su ranjeni. Karađorđevićka vlast u novostvorenoj državi vodila je borbe protiv odmetnika iz Božićnjeg ustanka sve do 1929. godine, kada su likvidirana dva brata Radoš i Drago Bulatović. Mnogima je suđeno, a u samom Božićnjem ustanku i kasnijim borbama sa odmetnicima, pričinjene su i ogromne materijalne štete."³

³ Božićni ustanak, Partner, br. 14, mart 2009, 26.

- *Trinaestojulski ustanak*

Dok su u Berlinu, 1878. godine, svjetski moćnici odlučivali o Crnoj Gori, bez prisustva njenih predstavnika na samom kongresu, Crnogorci su 1941. godine, ne pitajući nikoga, sami uzeli sudbinu u svoje ruke. Digli su ustanak protiv tada moćnih Rima i Berlina, i za desetak dana od okupatora oslobodili gotovo cijelu Crnu Goru, osim Podgorice, Nikšića, Cetinja i Pljevalja. Bio je to prvi i najmasovniji ustanak u Evropi pod nacističko-fašističkom čizmom. Ustanak su pripremili, organizovali i vodili komunisti, ali je to bio svenarodni otpor okupatoru. Veličinu ustanka, njegovu snagu, odlučnost Crnogoraca da oslobode svoju zemlju, najbolje je izrazio italijanski okupacioni komandant, armijski general Pircio Biroli. U poruci koju je 2. avgusta 1941. godine poslao svojoj Vrhovnoj komandi u Rimu, Biroli nije krio svoju nemoć da uguši ustanak. Sa Cetinja je u Rim poručio da "pokušavati da se Crnogorci drže u pokornosti, isto je što i orati more". Sa vojno-strateškog stanovišta, prema ocjenama historičara, Trinaestojulski ustanak bio je jedinstven primjer u Evropi, ali su političke odluke koje su uslijedile nakon toga, u neku ruku, uslovile njegov slom, već u jesen iste godine. Oslobođenjem gotovo Crne Gore od okupatora, sa presudnom ulogom komunista, postavilo se pitanje odnosa prema staroj vlasti, čime je, ali ne samo zbog toga, zametnuta klica budućih ideološkopolitičkih konfuzija i podjela na partizane i četnike. Sam ustanak, međutim, ni po čemu ne može biti doveden u pitanje. Nema nijednu mrlju, zbog koje bi se preispitivala njegova veličina. Crnogorski Trinaestojulski ustanak ostaće vječni primjer nacionalno-oslobodilačkog entuzijazma i pregnuća, žrtvovanja ne samo za svoju, već i za slobodu drugih naroda. Crnogorci su, dakle, 1941. godine, bez ikakva ugovora, bez formalnih savezničkih obaveza, ustali u odbranu i Evrope, iako je ona, 1918. godine, pomogla da izgube svoju državu, bez obzira na to što je Crna Gora i tada bila njen saveznik."⁴

Analiza nacionalnog narativa i metadiskurzivne prakse državnog vrha⁵

Da bi saznali šta se narativnom strukturom stavlja u prvi plan, bitno je istaći princip po kome su značajni datumi nacionalne istorije Crne Gore i razne metadiskurzivne prakse podsjećanja na njih, povezani u logički koherentan obrazac. *Situacija postaje mnogo jasnija ukoliko nacionalnu istoriju Crne Go-*

⁴ 13. jul Dan državnosti, Partner, br. 6, jul 2008, 26.

⁵ Kao primjer metadiskurzivnih praksi državnog vrha Crne Gore uzeti su inauguracioni govori Predsjednika Crne Gore i Predsjednika Skupštine Crne Gore, kao i njihova obraćanja javnosti povodom Dana Državnosti i Dana nezavisnosti.

re posmatramo u svjetlu stvaranja države i zamislimo je kao linearnu ravan na kojoj se sukcesivno redaju ovde nabrojani značajni istorijski datumi, zaključno sa započetim putem u evropske i NATO integracije:

- *Bitka na Martinićima* – predstavljala je preduslov za donošenje Stege,⁶ jednog od temeljnih akata državnosti Crne Gore;
- *Bitka na Grahovcu* – uklopila se u dio šireg strateško-političkog plana kneza Danila za jačanje državnog subjektiviteta Crne Gore i njenog priznanja u Evropi. Grahovačka bitka je prokrčila put za formalno priznavanje nezavisnosti, dvadeset godina kasnije na Berlinskom kongresu;
- *Berlinski kongres* – i formalno je označio međunarodno priznanje Crne Gore. Iako je izgubila dio teritorije koju je dobila Sanstefanskim mirom, Crna Gora je na Berlinskom kongresu dobila puno međunarodno priznanje, a datum Berlinskog kongresa (13. jul) proslavlja se kao Dan državnosti crne Gore;
- *Velika narodna skupština u Podgorici* – odlukama „Podgoričke skupštine“, Crna Gora je prisajedinjena Srbiji i bez svog imena ušla je u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca. Na skupštini su postojale dve struje: jedna se zalagala za безусловno ujedinjenje sa Srbijom (bjelaši), a druga za to da Crna Gora u novu zajednicu uđe ravnopravno, kao država, pristankom i odlukama njenih legalnih organa;
- *Božićni ustanak* – predstavlja kulminaciju sukoba između bjelaša i zelenaša, izazvanih odlukama „Podgoričke skupštine“. Oružane akcije naročito su bile izražene uoči Božića, početkom januara 1919. godine. Akcije ustanika nastavljene su sve do 1924. godine. Kako istorijski izvori navode, u Božićnom ustanku učestvovalo je oko četiri hiljade slabo naoružanih ustanika, koji su se borili pod geslom "Za pravo, čast i slobodu Crne Gore", a ustanak je slomljen zbog nedovoljne organizovanosti ustanika;
- *Trinaestojulski ustanak* – bio je jedan od prvih i najmasovnijih antifašističkih ustanaka u Evropi;
- *Dan nezavisnosti* – Građani Crne Gore su na demokratskom referendumu o državno-pravnom statusu organizovanom 21. maja 2006. godine doneli odluku da crna Gora ponovo postane nezavisna i međunarodno priznata država. Nezavisnost je proglašena 3. juna 2006, a Crna Gora je primljena u Ujedinjene nacije 28. juna iste godine;
- *Članstvo u EU i NATO* „Sa dvije velike i vječne vrijednosti slobodarstvom i antifašizmom i skladom odnosa naroda i vjera, koji opet u njima imaju svoje izvorište, pristupamo evropskim i evroatlantskim integracijama, sa ciljem da potvrdimo našu modernu građansku državu“.

⁶ Nakon bitke na Martinićima usvojena je Stega, zakletva jedinstvu Crne Gore "da uz pomoć Gospoda Svedržitelja, drug drugu, pleme plemenu, nahija nahiji, tvrdu i čistu vjeru i riječ od časti i poštenja daju, da se izdati i prevjeriti neće".

Sada povežimo elemente iz nacionalnog narativa i njihovo tumačenje u mjesečniku "Partner", sa metadiskurzivnim praksama državnog vrha i obratimo pažnju na dijelove inauguracionih govora Predsjednika Crne Gore i Predsjednika Skupštine Crne Gore, kao i na njihova obraćanja javnosti povodom Dana državnosti i Dana nezavisnosti.

Povodom stupanja na dužnost Predsjednika Crne Gore, Filip Vujanović je u inauguracionom govoru istakao: "Na najvišu dužnost - Predsjednika Crne Gore – stupam posebno poštujući njenu aktuelnu vrijednost - vrijednost izbora prvog predsjednika obnovljene nezavisne Crne Gore. Svoju prethodnu državnu nezavisnost Crna Gora je imala kao monarhija, sa međunarodim priznanjem diplomatski ostvarenim na Berlinskom kongresu, prije punih sto trideset godina. Nalazeći se na geografskoj razmeđi istoka i zapada Crna Gora je prirodno bila izazovna za uspostavljanje vlasti drugih država. Zato je, jednako prirodno, istorija Crne Gore bila istorija borbe za slobodu i uspostavljanje ili obnovu sopstvene države. Vrednujući njenu viševjersku borbu za slobodu i suverenu državu, kojoj su bile posvećene četiri dinastije Crne Gore, grandiozni uspjeh međunarodnog priznanja krunisao je poslednji vladar poslednje crnogorske dinastije njen veliki knjaz i kralj Nikola I Petrović Njegoš. Sadašnju definitivnu obnovu državne nezavisnosti, uz dug svojoj dalekoj istoriji, Crna Gora duguje i svom trinaestojulskom antifašističkom pokretu i referendumskom izjašnjavanju njenih građana. Antifašistička Crna Gora je započela obnovu, podgoričkom Skupštinom nepravedno izgubljene crnogorske državnosti, a referendumsku volju građana je ovu obnovu konačno i dovršila. Zato obnova nezavisnosti Crne Gore u sebi nosi dvije velike i vječne vrijednosti naše države – antifašizam i multinacionalni i multivjerski sklad. Svjesni da se bore protiv najvećeg globalnog zla, i u njenoj ideji i u njenom ostvarenju, crnogorski antifašisti su znali da borbu protiv fašizma moraju nužno iskoristiti za vraćanje samobitnosti naše države. Zato Crna Gora duguje vječnu zahvalnost svom i južnoslovenskom antifašizmu koji je prepoznao da ne može imati punoću svoje vrijednosti ako ignoriše nepravednost gubitka državnosti Crne Gore. Multinacionalni i multivjerski sklad Crne Gore, istorijski i aktuelni, je temelj i garancija istinske jednakopravnosti građana i pune slobode njihove volje. Volje građana koja je referendumom dovršila obnovu nezavisnosti naše države pokazujući i poručujući da ona jednako pripada svima bez obzira na nacionalne i vjerske razlike.

Jednako pripada svima i bez obzira na politički stav o potrebi obnove državne nezavisnosti. Poštovanje i trajna zahvalnost onima čijom je voljom obnovljena nezavisnost naše države. Oni su zauvijek zadužili Crnu Goru. Uvažavanje onima koji su politički mislili drugačije, ali su učešćem na referendumu i njegovim priznanjem doprijenijeli visokom demokratskom vrednovanju naše države. Konačno, nakon referenduma, upravo zato što smo svi građani Crne Gore, i što je ona za sve naša država, budimo zajedno jer samo tako možemo graditi zajedničku evropsku budućnost. Na to zajedništvo nas obavezuje upra-

vo potreba dalje afirmacije Crne Gore kao građanske države multinacionalnog i multivjerskog sklada i potreba naše evropske i evroatlanske integracije. Naravno, građanske države sa punoćom ostvarenja i zaštite prava manjina jer nema stvarne i trajno stabilne građanske države, ako je manjine istinski ne doživljavaju kao svoj dom... Konačno dvadeset sedam članica Evropske Unije znaju da je Crna Gora imala nezavisnu državu kada je upravo toliko država postojalo u međunarodnoj zajednici. Zbog kvaliteta i značaja bezbjednosnih integracija strateška potreba Crne Gore je i u njenom članstvu u NATO-u. Naravno poštujući bezbjednosne razloge, ali jednako vrednujući i ekonomske i političke koristi koje donosi ova euroatlanska integracija...".⁷

U besjedi povodom izbora na čelo Predsjednika Skupštine Crne Gore, Ranko Krivokapić je istakao: "Dva prethodna saziva Skupštine Crne Gore, kojima sam imao čast presjedavati, bili su miljenici istorije. Dvadeset drugi saziv je donio Odluku o referendumu i proglasio obnovu nezavisnosti naše države. Dvadeset treći saziv donio je Ustav Crne Gore i kroz prvi ugovorni odnos sa Evropskom unijom, uveo nas u njeno dvorište. Ali sve to je samo zrnice u milenijumskoj državnosti Crne Gore kroz tri njena državna iskaza - Duklju, Zetu i Crnu Goru... Kad ulazimo u ovaj visoki dom sa demokratskim legitimitetom, moramo biti svjesni da ćemo teško dostići i prethodne sazive, a kamoli bit dostojni svih onih koji su sanjali o slobodi Crne Gore i davali život za nju. Naša djela moraju biti vođena sviješću Svetog Petra, da iza nas ne stoji nikakava sila osim riječi i jezika... Crna Gora je uspjela da stvori toliko dobre istorije, da je teško naći datum koji nema vanvremensku poruku. Na dan konstituisanja 24.saziva, simbolički se stapaju dva trenutka u neprekinutoj niti crnogorske pripadnosti Evropi i vladavini prava, kao ugaonom kamenu moderne države. Danilo I je darivao Opšći zemaljski zakonik 23.aprila 1855. To je i dan kada je Evropska komisija dobila mandat da krene u proces, koji našu zemlju vodi u kandidatski status. Najbrže u regionu se vraćamo tamo đe smo oduvijek pripadali. Na sreću, ništa ne ujedinjuje Crnu Goru kao njena posvećenost ideji Evropske unije. Ona primiruje izvan nametnutu istorijsku podjelu. Napustimo sve izborne brojeve i okupimo se oko broja 29! Stolica sa tim brojem čeka i u EU i NATO-u, i na nama je da pokušamo prvi stići do nje! Nažalost, izvan nametnuta podjela ostaje u odnosu prema punopravnom članstvu u NATO-u. Ovaj saziv treba prestati sa tom neodrživom porukom "za Evropsku uniju, a protiv Atlanske alijanse". Kolektivna bezbjednost je garant da više nikad ne ratujemo sa braćom, niti na našem pragu. Ne zaboravimo, sloboda za Crnu Goru nikad nije imala cijenu!... Uvjeren sam da će 24. saziv pokazati novu političku zrelost Crne Gore, kako bi ovaj put, na njegovom kraju, svi bili na pozitivnoj strani istorije. Nek je vječna Crna Gora".⁸

⁷ <http://www.predsjednik.me> (Cetinje 20.5.2008).

⁸ <http://www.skupstina.me> (6.5.2009)

Povodom centralne proslave Dana državnosti Crne Gore, predsjednik Vujanović je položio vijence na spomen kompleks na Grahovu i kazao: "I ove godine, ne slučajno u Grahovu, okupila nas je potreba da iskažemo divljenje veličanstvenom 13. julu Crne Gore. Onom 13. julu iz 1878. godine koji je na Berlinskom kongresu obezbijedio međunarodno priznanje nezavisnoj Crnoj Gori. Obezbijedio kao krunu viševjekovne borbe za slobodu i državu. Borbe u kojoj je bitka na Grahovcu bila zadivljujući iskaz hrabrosti i nepokolebljivosti vrednovanja slobode kao trajnog dobra... Ponosni smo na to da je Crna Gora pripadala prvim vjesnicima slobode. Da je tadašnjoj malobrojnoj Crnoj Gori pod oružjem bilo više od 45 000 ljudi. Crna Gora je imala čak 18.537 žrtava i 234 borca koji su proglašeni za narodne heroje. Pomenuću ovdje na Grahovu gdje danas u spomen kompleksu iskazujemo poštovanje žrtvama fašizma da je od nepunih 4000 stanovnika tadašnjeg Grahova stradalo čak njih 276 da su 83 grahovljanina nosioci "Partizanske spomenice", a 9 su narodni heroji. Klanjam se svim borcima i žrtvama fašizma u Crnoj Gori i upućujem im iskaze beskrajnog pijeteta i divljenja. Iskazujući ovo divljenje želim da poručim da je Crna Gora takođe ponosna da se u njoj nikada nijesu osporavale vrijednosti antifašističke ideje. Nijesu i neće. Jer je Crna Gora trajno i antifašistički opredijeljena uz odlučnost da zauvijek sačuva taj svoj kapital. I sačuvaće ga u ime antifašističke prošlosti u ime građanske Crne Gore u kojoj svi imaju jednaku vrijednost čovjeka i u kojoj niko ne smije da bude diskriminisan zato što se u nekom svojstvu razlikuje. To je suština antifašizma i to je realna obaveza svih da spriječe neofašizam. Siguran sam da dijelimo jasno uvjerenje da će Crna Gora i u buduće biti istinski antifašistička i da će i po tome biti prepoznata u međunarodnoj zajednici. Ova godina ima i svoju posebnost svečanog obilježavanja antifašističkog pokreta. Obilježavamo 65 godina pobjede antifašizma, a centralna svečanost je, prirodno, održana u Moskvi na velikom Crvenom trgu gdje Rusija veličanstvenom vojnom paradom iskazala jednako veličanstveno poštovanje beskrajno vrijedne antifašističke prošlosti. Ali ova parada je uputila vrijednu poruku da je Rusija iskazala novi sadržaj partnerstva sa NATO-m i to upravo u danu proslave antifašizma koji je podrazumijevao takvu poruku.⁹

Na svečanom prijemu povodom Dana Državnosti, predsjednik Crne Gore Filip Vujanović je istakao: I ove godine, podrazumijevajuće u prijestonom Cetinju, obilježavamo dan naše državnosti. U godini u kojoj Crna Gora slavi 131 godinu sticanja državne nezavisnosti i tri godine njenog referendumskog obnavljanja. Istovremeno 68 godina velikog antifašističkog ustanka. Sve ovo u godini koja prethodi obilježavanju vijeka kraljevine Crne Gore. Kraljevine koja je kroz svoj državni iskaz kruna vladalačke dinastije Petrović Njegoš. Dinastije koja je u 222 godine državnog stolovanja – duže nego bilo koja druga južnoslovenska vladalačka kuća - preko sedmorice dinasta sebe posvetila slobodi.

⁹ <http://www.predsjednik.me> (12.7.2010)

darstvu i državi Crnoj Gori. Ratnici i duhovnici, državnici i pjesnici, vizionari i filozofi suštinski i iznad svega bili su - crnogorski slobodari. Kao dinasti i vladari za više od dva vijeka neposredno su predvodili svoj narod u bitkama za slobodu koje su, siromašnu i malu Crnu Goru, svrstali među prosvećene i stabilne države. Na tom grandioznom crnogorskom državnom putu Petar I i Petar II Petrović Njegoš postavili su temelje države, Knjaz Danilo je napravio državnu prekretnicu, a knjaz i kralj Nikola dovršio je njihovu najsajjniju viziju – 13. jula 1878 godine kada je, na Berlinskom kongrsu Crna Gora proglašena za međunarodno priznatu državu. Nezavisnu državu koja je bila kruna viševjekovne borbe za slobodu koja nije imala cijenu, a čiji cilj je bio čuvati i sačuvati Crnu Goru od sramote lanca ili još od veće sramote – pristajanja na ropstvo.... U svom drugom veličanstvenom 13. julu, onom iz 1941. godine, Crna Gora se suprostavila fašizmu u opštenarodnom ustanku ispunjenom osjećanjem slobode i nemiranja sa okupacijom i ropstvom. Slijedeći veličnu slobodarstva Petrovića Crna Gora se suprostavila najvećoj opasnosti čovječanstva i uputila poruku da fašizam nije ni vječan ni nesavladiv. Ovaj ustanak je bio istovremeno početak obnove nepravedno ukinute crnogorske države. Vrijednost slobode i državne nezavisnosti, sudbinski je spojila, zašto da ne vjerujemo, dva najveća datuma Crne Gore, objedinivši ih u jedinstven datum 13. jul. A treći, istorijski vrijedan – 21. maj u kome je referendumom obnovljena nezavisnost Crne Gore, demokratska je završnica našeg državnog utemeljenja u trinaestojulskom antifašističkom ustanku. Sa te dvije velike i vječne vrijednosti – slobodarstvom i antifašizmom – i skladom odnosa naroda i vjera, koji opet u njima imaju svoje izvorište, pristupamo evropskim i evroatlanskim integracijama, sa ciljem da potvrdimo našu modernu građansku državu. Pristupamo integracijama da bi podijelili njihove vrijednosti, ali i da bi nesebično i trajno u njima promovisali ovo naše izuzetno boatstvo."¹⁰

Na svečanoj akademiji povodom Dana nezavisnosti Crne Gore, predsjednik Vujanović je rekao: "Prije godinu dana, ispred dvorca crnogorskog Kralja Nikole, sa našeg prestonog Cetinja, krenuli smo da bi se vratili na Cetinje, ali kao nezavisna, međunarodno priznata država Crna Gora. Tako smo se i vratili. Ponovo smo na Cetinju, prestonici upravo nezavisne, međunarodno priznate države Crne Gore. Crnogorsku državnu misiju smo izvršili. Oživjeli smo državnu stvarnost naših viteških predaka, opredmetili gotovo stoljetni san nepostalih potomaka. Na prostoru koji državno nasljedjuje Crna Gora, nezavisna država obnovljena je peti put. A pod imenom Crne Gore – treći put. To je izuzetan primjer državotvorne svijesti i energije. Crnogorska državna zastava, svetinja Vučedolske slave i slobode, vijori se ispred svezemaljskog državnog doma, među simbolima civilizacije nacija i država, na domaku znamenitog njujorškog Kipa, sinonima svjetske slobode. Vratili smo crnogorsko državno

¹⁰ <http://www.predsjednik.me> (12.7.2009)

ime. A Crnoj Gori adresu... Borba za obnovu nezavisne crnogorske države trajala je bezmalo cijeli vijek. Istorija, iako nije uvijek pravedna, kao što nije bila ni prema Crnoj Gori 1918-te, ne opoziva svoje temeljne vrijednosti. U Drugom svjetskom ratu, pred najezdom fašizma i nacizma, listom ustajući, kao malo ko drugi, u odbranu evropske slobode i kulture, crnogorski trinaestojulski ustanici, zajedno sa južnoslovenskom braćom – predvođeni Komunističkom partijom Jugoslavije, istorijski crnogorski antifašisti, branili su i poništenju državnu čast Crne Gore, čast Grahovca i Vučjeg dola, čast vjekovnog slobodarstva crnogorske države. I odbranili. U postojećim istorijskim odnosima i uslovima, postigli su najviše - crnogorsku republiku, u zajedničkoj južnoslovenskoj državi. Ali i osigurali poricanje nacionalno pravo crnogorskog naroda. Bez njihovog antifašističkog heroizma i žrtve, teško da bi i bilo Crne Gore. Sigurno ne, na ovom i ovakvom državnom mjestu...

Država nije sama sebi cilj. Država je samo nužan uslov cjelovite, dovršene, demokratske konstitucije naroda i građanina.... Kad je vjerna boljim i najboljim slojevima svoje istorije i kulture, u traženju neophodnog sklada, time i nužnog potencijala najšireg konsenzusa – i državnog, i nacionalnog, i socijalnog – Crna Gora gotovo da ne može da pogriješi... Samo demokratski i socijalno uređena država Crna Gora, može biti trajno stabilna. A samo trajno stabilna Crna Gora može odgovoriti krajnjem, strateškom crnogorskom cilju: dalekosežnom, evropskom i evroatlanskom integracionom procesu. O tome, opredjeljenje Crne Gore ne može biti jasnije, što brže u punopravno članstvo NATO saveza, što skorije u punopravno članstvo Evropske unije. I u tome smo pobrali priznanje - približavamo se i jednoj i drugoj zajednici. Na tom kolosalnom usponu, najprestižnijem u crnogorskoj istoriji; ali koga su neprekinuti anali crnogorske slobode dostojni, i nadalje očekujemo podršku balkanskih i evropskih saveznika i prijatelja. A posebno, pouzdani smo u odlučujuću potporu, još od epohalne anticipacije predsjednika Vilsona, osvjedočenog prijatelja crnogorskog naroda i nezavisne države Crne Gore u dva svjetska rata, savezničkih Sjedinjenih Američkih Država... Uz ovih nekoliko podsjećanja i napomena, dozvolite mi da svima vama, da svim građanima Crne Gore čestitam sutrašnji 21. maj, veliki datum obnove i uspostave nezavisnosti, međunarodno priznate države Crne."¹¹

Predsjednik Skupštine Crne Gore Ranko Krivokapić, u čestitci povodom Dana državnosti je istakao: "Među brojnim važnim datumima dugačke i burne crnogorske prošlosti, najtoplijom svjetlošću sija 13. juli, Dan Državnosti Crne Gore. Taj je datum zlatnim slovima upisan u našu istoriju još davne 1878. kada je, na Berlinskom kongresu, Crna Gora i zvanično postala 27. po redu međunarodno priznata nezavisna država svijeta. Prije 70 godina, 13. jula 1941., na dan Antifašističkog ustanka, naši su nas slavni preci zauvijek obave-

¹¹ <http://www.predsjednik.me> (22.5.2007)

zali da ono za šta su se oni borili i ginuli bude naša svetinja. A borili su se za slobodu i čast ne samo Crne Gore, nego čitavog slobodnog svijeta. Toga dana Crna Gora je bila Evropa, ustavši u odbranu najuzvišenijih evropskih ideala: slobode, pravde i jednakosti. 13. juli je svjetionik čija svjetlost obasjava i evropski put kojim i danas idemo. Nedavna nas prošlost upozorava: onda kada početkom devedesetih nije bila vjerna svojim idealima, Crna Gora je umalo izgubila samu sebe. Crna Gora više nikada ne smije biti nedostojna svoje prošlosti, crvene kao barjak crnogorski, crvene kao zvijezda petokraka, crvene kao majska zora. Neka ovaj 13. juli bude vjesnik crnogorske evropske budućnosti. Građani Crne Gore, čestitam vam, u ime Skupštine Crne Gore i u svoje ime, Dan državnosti – 13. jul."¹²

U besjedi povodom dodjele trinaestojulske nagrade Krivokapić je između osalog naglasio: "...Ali u cijelini jul jeste mjesec za velike odluke u Crnoj Gori. Taj je mitski mjesec za Crnu Goru. Narod zbori da ga je Petar I opisao na vrlo neobičan način. Kada su pitali Petra I šta je najljepše na svijetu, narod veli da je rekao: 'Jul-ska kiša u Crnoj Gori'. I kroz taj običan životni doživljaj velikog mislioca, velikog vođe, pjesnika, erudite, vidi se koliko je u Crnoj Gori nerazdvojno bilo i najveći ciljevi i obično održavanje života. Taj julski mjesec je bio mjesec velikih izazova ali uvijek i velikih pobjeda Crne Gore. Kako je to bila čast pod crvenom zastavom dobiti i formalno priznanje na Berlinskom kongresu, tako su tu čast u još težim uslovima prije sedamdeset godina, ponijeli naši preci da bi se podigli protiv fašizma... Ali to je uvijek stimulans više i zato to kažem Crna Gora nije velika ali su njeni vrhovi visoki. Najviši su njeni ljudski vrhovi i laureati Trinaestojulske nagrade su oni koji treba da budu orijentir. Prustovi, tornjevi za one koji će doći, da znaju da je popločana velika staza za evropsku budućnost Crne Gore, za slobodnu Crnu Goru, za građansku Crnu Goru mira i blagostanja."¹³

U sklopu obilježavanja Dana nezavisnosti Crne Gore, premijer Milo Đukanović je, uz državne i vojne počasti, u Bajicama kod Cetinja, otkrio spomenik u čast 90. godišnjice Božićnog ustanka protiv ujedinjenja Crne Gore sa Srbijom nakon Podgoričke skupštine 1918. godine: "Ovdje su naši preci branili dostojanstvo i pravo na samobitnost crnogorskog naroda. Odavde je počela još jedna bitka za Crnu Goru gerilska, emigrantska, kasnije antifašistička i oslobodilačka, poslije svega građanska i demokratska koja je zauvijek okončana 21. maja 2006. godine"...¹⁴

Povodom Dana nezavisnosti, predsjednik Skupštine Crne Gore Ranko Krivokapić položio je vijenac u mauzoleju Petra II Petrovića Njegoša i tom prilikom naglasio: "da je Lovćen simbol vječne Crne Gore, koja, kako je kazao, sa slobodom koju je prigrabila, kreće ka Evropskoj uniji i NATO-u".¹⁵

¹² <http://www.skupstina.me> (12.7.2011)

¹³ <http://www.skupstina.me> (13.7.2011)

¹⁴ Partner, br. 16, maj, 2009.

¹⁵ <http://www.skupstina.me> (21.5.2010)

U koncentričnoj formi, crnogorski nacionalni narativ glasio bi: pobjedonosne crnogorske bitke bile su preduslov da na Berlinskom kongresu Crna Gora dobije međunarodno priznanje (1878). Sa Podgoričkom skupštinom, nestala je i Crna Gora (1918), a pokušaj da odmah povrati svoju državnost (Božićni ustanak) završen je bezuspješno. U Drugom svjetskom ratu, Crna Gora je započela antifašističku borbu. Konačno, 21. maja 2006. godine, Crna Gora je povratila svoju državnost. Na kraju, dolazimo i do konačne (jednostavne) formule narativa: *Crna Gora je teško stvorila državu, zatim je izgubila i konačno je povratila. Prateći principe logičke koherentnosti na kojima počiva narativ, nameće se zaključak da je nezavisna i međunarodno priznata Crna Gora dio davno započetog puta, a članstvo u EU i NATO predstavljeno je kao nastavak tog puta.*

Prije nego što pređemo na završna razmatranja, želio bih da još jednom razmotrim uticaj sadašnjosti i budućnosti na produkciju narativnih interpretacija prošlosti. Naime, zamislimo jednu hipotetičku situaciju: na referendumu povodom državnog statusa Crne Gore 2006. godine, većinska Crna Gora odlučila je da ostane u sastavu Državne zajednice Srbije i Crne Gore. Političke elite koje su se zalagale za zajednicu sa Srbijom, postale su vladajuće elite u Crnoj Gori i kao takve, imaju mogućnost da sa pozicija političke moći, upravljaju simboličkim aktivnostima. Pokušajmo sada zamisliti kako bi u toj situaciji izgledao nacionalni narativ Crne Gore i metadiskurzivne prakse u inauguracionim govorima Predsjednika i Predsjednika Skupštine Crne Gore, kao i interpretacije prošlosti u njihovim obraćanjima povodom Dana državnosti (pošto se u tom slučaju Dan nezavisnosti ne bi ni proslavljao). Kakve bi bile zvanične reminiscencije na Podgoričku skupštinu? Da li bi Božićni ustanak bio dio nacionalnog narativa (ili bi ga možda zamijenila Mojkovačka bitka)? U zamišljanju krenimo i korak dalje. Jedan od primarnih strateških ciljeva te države je neulazak u NATO. Da li bi se u tom slučaju svi nabrojani datumi onda povezivali sa potencijalnim članstvom Crne Gore u NATO-u? Naravno, ove hipotetičke primjere naveo sam kako bih dodatno osvijetlio dinamiku društvenog pamćenja i zaboravljanja, i kako bih još jednom ukazao na selektivnost, koja je inherentna u stvaranju verzija prošlosti.

Završna razmatranja

U konceptualizaciji narativnog identiteta krenuli smo od stava da je narativnost uslov socijalnog bivstvovanja, socijalne svijesti, socijalne akcije, institucija i struktura, a da su socijalni identiteti konstituisani kroz narativnost. Dakle, socijalne akcije vođene su putem narativnosti, a socijalni procesi i interakcije (i institucionalne i interpersonalne) – narativno su posredovane (Somers 1992, 606; Somers 1994, 621). Od rada Benedikta Andersona koji je naciju smatrao zamišljenom zajednicom antropolozi naglašavaju važnost komunika-

cije u oblikovanju i prenošenju nacionalnih identiteta, a jedna od najmoćnijih takvih praksi jesu narativne reprezentacije zajedničke prošlosti. Priče o porijeklu i razvoju nacije obezbjeđuju zajedničku svijest o tome ko smo, odakle smo i kako smo smješteni zajedno. Pošto je svijet prije svega, podijeljen na nacionalne države – države koje putem svojih dominantnih narativa tvrde da su nacije, nacionalni identitet je možda najbitniji i najobuhvatniji od svih kolektivnih identiteta. Da bi narativne reprezentacije bile što "potpunije", "uvjerljivije" i "prikladnije" nacija mora biti u stanju da se pohvali dalekom i slavnom prošlošću, a što je ta etnonacionalna istorija potpunija i bogatija, to je njena pretenzija uvjerljivija (Smit 1998, 220-225). Dakle, narativne reprezentacije zajedničke prošlosti nužno zahtijevaju i određene (selektivne) reinterpretacije istorije (Nedeljković 2007, 71),¹⁶ koje se u kasnijim fazama javljaju kao neupitni, konsenzusu podložni meta-narativ kojim se može strateški, instrumentalno podržati neka naracija.

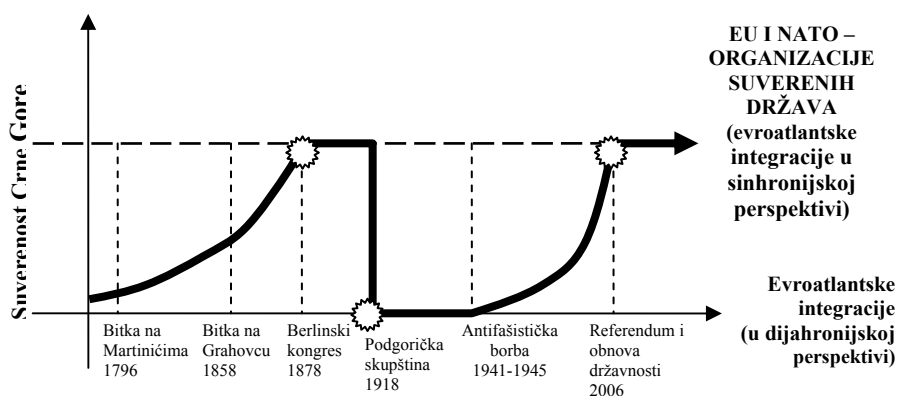
Ukoliko stvarnost konceptualizujemo kao veliki narativ, u koji se "ugrađujemo" kao socijalna bića, a društveno djelovanje i narativne identite razmotrimo kao narativno posredovane – onda do punog izražaja dolazi kapacitet narativa u kreiranju, oblikovanju, prenošenju i rekonstruisanju savremenih društvenih identiteta, kao i reprodukciji nacije u svakodnevnom životu (Billig 1995).¹⁷ Stoga, zamišljena evroatlantska budućnost Crne Gore nužno zahtijeva i određene narativne interpretacije prošlosti, koje u kasnijim fazama (raznim metadiskurzivnim praksama) teže da postanu konsenzusu podložni meta-narativi. Narativne interpretacije prošlosti podsjećaju pripadnike nacije na njihovo zajedničko porijeklo i imaju najznačajniju funkciju u oblikovanju i učvršćivanju željenog nacionalnog identiteta, kao i u reprodukovanju nacije u svakodnevnom životu – što se u slučaju Crne Gore pokazuje veoma važnim, osobito ukoliko imamo na umu socio-istorijski kontekst njenog državnog statusa. Naime, iako je krajem devetnaestog vijeka bila nezavisna i međunarodno priznata država, Crna Gora je u dvadesetom vijeku bila dio većih državnih entiteta. Početkom dvadesetprvog vijeka, Crna Gora je obnovila državnost i kao nezavisna i međunarodno priznata država pristupila putu ka evroatlantskim integracijama, koje su postavljene kao primarni spoljnopolitički interes i željena budućnost Crne Gore. Željena evroatlantska budućnost iziskuje i prikladnu prošlost Crne Gore, a koherentnost nacionalnog narativa dozvoljava povezivanje to dvoje. Povezivanje značajnih istorijskih događaja i evroatlantskih integracija Crne Gore vrši se različitim metadi-

¹⁶ U skladu sa savremenim antropološkim metodom, zadatak antropologa nije da dalje pokušava da utvrdi kako je zaista bilo, već da istraži kako se određeni prikazi istorije koriste u konstruisanju identiteta i politici.

¹⁷ Majkl Bilig je uveo termin "banalni nacionalizam" kako bi obuhvatio ideološke navike koje omogućavaju da zapadne nacije budu nanovo reprodukovane u svakodnevnom životu.

skurzivnim praksama, najčešće ceremonijama upriličenim evociranju uspomena na značajne događaje. U tom kontekstu osobito su značajne proslave Dana državnosti i Dana nezavisnosti, putem kojih se dominantno vrši podsjećanje na odluke Berlinskog kongresa, Podgoričku skupštinu, antifašističku borbu u Drugom svjetskom ratu i na nezavisnost Crne Gore izglasanu na referendumu 2006. godine. Jasno određene centralne tačke, uz logičku koherentnost na kojoj narativ nužno počiva, ovako koncipiranom narativu objezbjeđuju "rastegljivost", koja mu omogućuje i prijem novih elemenata. Uspostavljeni narativni kontinuitet prošlosti, sadašnjosti i evroatlanske budućnosti Crne Gore, javlja se kao "zvanični" posrednik u reprodukciji savremenog crnogorskog identiteta u procesu evroatlantskih integracija.

Za što bolje razumijevanje datog narativa, neophodno je njegovo konceptualizovanje u sinhronijskoj i dijahronijskoj perspektivi, a koje se najbolje manifestuje na dva grafikona, koja sam u zavisnosti od konteksta, uslovno naslovio kao "grafikon suverenosti" i "identitetski grafikon". Naime, evroatlantske integracije predstavljene su ne samo kao jedna u nizu tačaka na dijahronijskoj ravni (horizontalna osa), već i kao njena poslednja tačka – u smislu dijahronije, može se reći, i krajnje ishodište davno započetog puta. Sa druge strane, ukoliko suverenost Crne Gore uzmemo kao sinhroni parametar (vertikalna osa), a imamo na umu da su EU i NATO organizacije suverenih država, onda se može zaključiti da u međuigri sinhronije i dijahronije, integracija u EU i NATO označava ujedno i "kraj" velikog narativa, što se simplifikovano može objasniti: *u kontekstu suverenosti, "kraj" velikog narativa (dostizanje suverenosti), preduslov je za "početak" evroatlantskih integracija (EU i NATO su organizacije suverenih država)*¹⁸ – što se jasno manifestuje na "grafikonu suverenosti":

¹⁸ Ukoliko smo pjesnički nastrojeni možemo biti i patetični i govoriti o "smrti" velikog narativa, kao preduslovu za "rađanje" evroatlantskih integracija.

Ukoliko težimo da budemo potpuno određeni (kao na "grafikonu suverenosti") i kao sinhronijski parametar uzmemo suverenost Crne Gore (tj. kao pomjeranje od odsustva suverenosti ka sticanju suverenosti), onda je "igra" sinhronije i dijahronije potpuno jasna (tj. glavne tačke su jasno definisane): 1878. godine Crna Gora dobija suverenost, 1918. godine je gubi i 2006. godine ponovo ostvaruje (obnavlja) suverenost.¹⁹ U tom slučaju i krivulja nacionalnog narativa, ima veoma jasno definisane najniže i najviše tačke na osi suverenosti – naravno, da bi se pristupilo evroatlantskim integracijama bilo je potrebno dostići najvišu tačku.

Međutim, ukoliko bi Crna Gora postala članica EU i NATO, za razumijevanje potencijalne reprodukcije budućeg crnogorskog identiteta, mnogo operativnije će biti ukoliko budemo manje određeni, i sinhronijsku osu konceptualizujemo, ne kao suverenost (jasno i konkretno) – već kao pomjeranje od nesamostalnosti ka samostalnosti²⁰ i ukoliko na umu imamo socijalizatorski potencijal međunarodnih integracija, u kontesktu kompleksnih sila globalizacije.²¹ U konkretnom slučaju, pretpostavka je da su kompleksne prakse socijalizacije i enkulturacije oličene u djelovanju međunarodnih organizacija (EU i NATO), koje (kao socijalizatori) ciljaju i ponekad prouzrokuju promjene u definisanju identiteta socijalizovanih – a da se pomenuti uticaji²² odvijaju u kontesktu sila globalizacije (na globalizaciju referiram kao na fenomen koji se odnosi na intenzifikaciju globalne međupovezanosti, unutar koje granice i ograničenja postaju sve porozniji i unutar kojeg, procesi koji operišu na globalnoj skali, neprestano presjećaju nacionalne granice). U datom (evroatlantskom) narativnom prostoru, nužno i

¹⁹ U ovom radu obratio sam pažnju na narativne reprezentacije bitke na Martinićima i bitke na Grahovcu, koje su se u listu "Partner" izdvojile u odnosu na druge događaje iz crnogorske istorije. Mada, ovako koncipiran narativ – sa jasno definisanim centralnim tačkama (1878, 1918, 2006) – veoma je "rastegljiv" i prikladan za prijem drugih elemenata. To se osobito odnosi na crnogorske pobjednosne bitke koje su se odigrale prije 1878. godine, tako da ovaj narativ, u zavisnosti od situacije može biti dopunjen i novim elementima. Primjera radi, narativ Vojske Crne Gore, gdje je za dan Vojske Crne Gore uzet 7. oktobar – datum bitke kod Tuđemila, koja se odigrala 1042. godine (836. godina prije Berlinskog kongresa). Vidjeti, Partner, februar 2008, 26

²⁰ Naravno ne u formalnom smislu, u kojem bi se samostalnost mogla izjednačiti sa suverenost, već u smislu ostavljanja semantičkog prostora unutar kojeg bi i kontekst samostalnost i nesamostalnost mogli biti ispunjeni različitim značenjima.

²¹ Pogledati (Banović 2010).

²² Na početku sam istakao da sa sigurnošću možemo tvrditi da će međunarodne institucije (EU i NATO) imati značajan uticaj na promjene u definisanju crnogorskog identiteta, međutim ne možemo sa sigurnošću tvrditi kako će se taj uticaj i manifestovati. U svjetlu projekcije budućeg uticaja osobito bi korisno i instruktivno bilo pogledati istraživanje Ivane Gačanović, koja iz antropološke perspektive obrazlaže probleme izgradnje evropskog identiteta. Opet pogledati (Gačanović 2009).

pod njegovim uticajem, odvijaće se potencijalna reprodukcija budućeg crnogorskog identiteta – stoga, u tom kontekstu, evroatlantske integracije mogu se konceptualizovati kao jedna vrsta dijalektičkog ekvilibrijuma samostalnosti i nesamostalnosti, što se manifestuje na "grafikonu identiteta":

Literatura

- Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities*. London: Verso.
- Banović, Branko. 2010. Perspektive Etnologije/antropologije u izučavanju kulturnog i civilizacijskog potencijala NATO integracija (primer Crne Gore). *Etnološko-antropološke sveske* 16, (n.s.) 5.
- Gaćanović, Ivana. 2009. *Problem evropskog identiteta*. Beograd: Etnološka biblioteka.
- Nedeljković, Saša. 2007. *Čast, krv i suze*, Beograd: Zlatni zmaj.
- Smit, D. Antoni. 1998. *Nacionalni identitet*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Somers, R. Margaret. 1992. Narrativity, Narrative Identity, and Social Action: Rethinking English Working-Class Formation. *Social Science History*, Vol. 16, No.4: 591-630.
- Somers, Margaret. 1994. The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach. *Theory and Society*, Vol. 23, No. 5: 605-649.

Izvori

<http://www.predsjednik.me>

<http://www.skupstina.me>

"Partner"- *Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci*, Ministarstvo odbrane Crne Gore, Podgorica, br. 4., maj, 2008

"Partner"- *Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci*, Ministarstvo odbrane Crne Gore, Podgorica, br. 6., jul, 2008

"Partner"- *Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci*, Ministarstvo odbrane Crne Gore, Podgorica, br. 14., maj, 2009

"Partner"- *Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci*, Ministarstvo odbrane Crne Gore, Podgorica, br. 16., jul, 2009

"Partner"- *Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci*, Ministarstvo odbrane Crne Gore, Podgorica, br. 17., avgust, 2009

Branko Banović

County Museum Pljevlja, Montenegro

The Narrative Reproduction of Contemporary Montenegrin Identity in The Process of Euroatlantic Intergrations (Part II)

If we conceptualize reality as a large narrative we "build ourselves into" as social beings, and consider social activities and identities as narratively mediated, the full extent of the capacity of narratives in the creation, shaping,

transmission and reconstruction of contemporary social identities, as well as the reproduction of the concept of nation in everyday life becomes apparent. - The imagined Euro- Atlantic future of Montenegro demands certain narrative interpretations of the past, which, in latter stages tend to become meta-narratives susceptible to consensus. The linkage of significant historical events to the process of Euro-Atlantic integrations of Montenegro is preformed through different meta-discursive practices, most often through ceremonial evocations of memories of significant events from the recent as well as further history of Montenegro. In this context, celebrations of Statehood Day and Independence Day are especially important, as they serve as reminders of the decisions of the Congress of Berlin, the Podgorica Assembly, the antifascist struggle of World War II and the independence of Montenegro attained through the referendum held in 2006. The clearly defined key points, along with the logical coherence the narrative is based on, provide the narrative with a certain "flexibility" which enables it to take in new elements. Narrative interpretations of the past have a significant role in the reproduction of the nation, as well as the shaping and consolidation of a desirable national identity, while the established narrative continuity between the past, present and imagined Euro-Atlantic future of Montenegro emerges as the "official" mediator in the reproduction of contemporary Montenegrin identity in the process of Euro-Atlantic integrations. In order to fully comprehend this narrative, it is advisable to conceptualize it both in a synchronic as well as a diachronic perspective, as can be shown in two charts which, depending on the context, I have tentatively named "the sovereignty graph" (wherein the "end" of the narrative is a prerequisite for the beginning of Euro-Atlantic integrations) and "the identity graph" (wherein Euro-Atlantic integrations are conceptualized as a dialectic equilibrium of independence and non-independence).

Key words: narrative, ontological narrativity, Montenegro, Congress of Berlin, Podgorica Assembly, the Uprising of July 13th, antifascism, referendum, Euro-Atlantic integrations

Reproduction narrative de l'identité monténégrine
contemporaine dans le processus des intégrations
euroatlantiques (II partie)

Si nous conceptualisons la réalité en un grand récit, dans lequel nous nous "intégrons" en tant qu'êtres sociaux, et si nous considérons l'action sociale et les identités comme narrativement médiatisées – alors se manifeste complètement la capacité des récits à créer, façonner, transmettre et reconstruire les identités sociales contemporaines ainsi qu'à reconstituer la nation dans la vie

quotidienne. L'avenir euroatlantique escompté du Monténégro exige nécessairement certaines interprétations narratives du passé, qui, dans les phases avancées, tendent à devenir des méta-récits se prêtant au consensus. Le rattachement des événements historiques importants aux intégrations euroatlantiques du Monténégro s'opère par le biais des pratiques métadiscursives variées, le plus souvent par l'inauguration des monuments et l'organisation de cérémonies différentes afin d'évoquer les souvenirs des événements importants de l'histoire du Monténégro plus récente ou plus lointaine. Dans ce contexte, les célébrations du Jour de la souveraineté et du Jour de l'indépendance revêtent une importance particulière, ayant principalement pour objectif de rappeler les décisions du congrès de Berlin, l'Assemblée de Podgorica, le combat anti-fasciste dans la Deuxième Guerre mondiale et enfin l'indépendance du Monténégro votée lors du référendum de 2006. Les interprétations narratives du passé importent considérablement dans la reproduction de la nation, ainsi que dans le façonnement et l'affermissement de l'identité nationale souhaitée; c'est ainsi que la continuité narrative établie entre le passé, le présent et le futur euroatlantique du Monténégro apparaît comme un -intermédiaire "officiel" dans la reproduction de l'identité monténégrine actuelle dans le processus des intégrations euroatlantiques. Pour la compréhension entière d'un tel récit, il est souhaitable de le conceptualiser dans la perspective synchronique et diachronique, fait manifesté le plus clairement sur deux graphiques, que j'ai ici intitulé, en fonction du contexte, "graphique de la souveraineté" (où la "fin" du récit est une condition préalable à l'amorce des intégrations euroatlantiques) et "graphique de l'identité" (où les intégrations euroatlantiques se conceptualisent comme un équilibre dialectique de l'autonomie et de la non-autonomie).

Mots clés: récit, narrativité ontologique, Monténégro, congrès de Berlin, L'Assemblée de Podgorica, Insurrection du 13 juillet, antifascisme, référendum, intégrations euroatlantiques

Primljeno / Received: 16. 04. 2012.

Prihvaćeno / Accepted for publication: 26. 08. 2012.